

Anmeldelser

STEFFEN HEIBERG: Enhjørningen. Corfitz Ulfeldt. København. Gyldendal 1993. 285 s. ill.

Titlen på Heibergs biografi af Corfitz Ulfeldt er velvalgt. Læseren bliver spændt på, hvad der gemmer sig bag dette mytiske fabeldyr. Men Heiberg skriver selv i forordet, at blikfanget ikke er årsagen til, at biografien fik sin titel: »Enhjørningen 'il unicorno' var kodenavnet for Corfitz Ulfeldt i indviede katolske kredse. Deraf bogens titel.« (s. 7)

'Il unicorno' var ifølge forfatteren katolikkernes symbol på Jomfru Marias ubesmittede undfangelse, men samtidig »en hentydning til den latinske version af rigshofmesterens fornavn Cornificius.« (s. 71) Dæknævnet stammer da også fra en omfattende korrespondance mellem en række katolske politikere, der betjente sig af koder for at forhindre afsløringer af indholdet i deres brevvekslinger, såfremt brevene skulle blive opsnappet af deres modstandere.

Nu kunne enhjørningen inden for den kristne symbolik betyde meget forskelligt, bl.a. Kristus selv.¹ Så det mest sandsynlige er nok, at det er den simple forklaring, afledningen af den latiniserede udgave af Ulfeldts fornavn, der fik de katolske politikere til at bruge det egentlig rimeligt gennemskuelige dæknavn.²

Når Heiberg vælger den katolske betegnelse for Ulfeldt som titel, skyldes det hans antydning af, at Ulfeldt var katolik. Heiberg formulerer det på denne måde:

»Tilbage bliver spørgsmålet, om Ulfeldt virkelig var katolik, eller om der var tale om fantasteri og en politisk gambling af eventyrlige dimensioner. Det ene udelukker ikke det andet. Da religiøs og filosofisk refleksion stort set mangler i Ulfeldts breve, er det svært at sige noget om karakteren af hans tro. Men han var livet igennem i nær kontakt med katolikker og katolske miljøer. Hans husstand havde altid et stærkt katolsk islæt. Hans værdisystem bar præg af, at han havde opholdt sig

¹ Om enhjørningen, se bl.a. F. Dahlby: Symboler i kirkens billedsprog. Kbh. 1985. Især s. 25 og 64.

² I et af de katolske politikere, kardinal Fabio Chigis breve kaldes Hannibal Sehested således Anibal Sisted, hvilket næppe kan henføres til andet end sproglig gemmeleg. Jf. V. Helk: Rigshofmester Corfitz Ulfeldts katolske forbindelser. Kirkehistoriske samlinger. Kbh. 1987. s. 128.

mange år i Frankrig og Italien. Ud over hans behov for en hovedrolle afspejler henvendelsen til Vatikanet politiske og *religiøse* ønskedrømme.« (s. 75f. Anm.s udh.)

Forbeholdene i denne konkluderende betragtning viger dog, efterhånden som biografien skrider frem, for påstanden om, at Ulfeldt rent faktisk *var* katolik. Om årsagen til, at Ulfeldt ikke underskrev og be-seglede Frederik 3.s håndfæstning, hedder det således, at det kan skyldes håndfæstningens indhold, men »den virkelige årsag er måske en helt anden. For Ulfeldt, *som havde forsikret Vatikanet om sin katolske tro*, kunne umuligt skrive under på en håndfæstning, der kun tillod den lutherske religion og forbød udlændinge i Danmark at udøve nogen anden religion.« (s. 95. Anm.s udh.) Og i anledning af Ulfeldts ydelse af et stort lån til den svenske dronning Christina i forbindelse med hendes abdikation, konvertering til katolicismen og bortrejse til Rom hedder det: »En indlysende forklaring på det store lån er trosfællesskabet. *Begge havde over for Vatikanet i hemmelighed bekendt deres katolske tro.*« (s. 145. Anm.s udh.) Endelig i forbindelse med Kirsten Munks døtres forsøg på efter moderens død at udelukke deres søster, Dorothea Elisabeth, fra at få del i arven, skriver Heiberg: »Vi kender ikke Ulfeldts reaktion, men en mand, *der over for paven havde erklæret sin katolske overbevisning*, burde have følt sig pinligt berørt af den kendsgerning, at hans hustru ville udelukke sin lillesøster fra arven med den begrundelse, at søsteren var katolik.« (s. 170. Anm.s udh.)

Og til aller sidst følgende ræsonnement: Da Ulfeldt og Leonora Christina var spærret inde på Hammershus af Frederik 3., indberettede deres fangevogter Fuchs, at Ulfeldt skar billeder i bordene, bl.a. »'allehånde bestier og figurer, som heste, munke, blomster og hvad ellers hans fantasi indgiver ham'. *I betragtning af Ulfeldts religiøse tilkendegivelser er det interessant, at han skar munke.*« (s. 196. Anm.s udh.)

Når Heibergs kredsen om Ulfeldts angiveligt katolske sindelag her trækkes så grundigt op, beror det på det forhold, at en påvisning af, at Ulfeldt skulle have været katolik, både i forømtalen af biografien, i indledningen til den og endelig i biografien selv fremstår som det egentligt epokegørende i fremstillingen.³

³ Som noget nyt er det også blevet fremhævet, at forfatteren i Gemeente Archief i Amsterdam har fundet Ulfeldts konto i Wisselbanks hovedbøger og dermed som den første har påvist, at Ulfeldt trods sine egne påstande havde overordentligt mange penge placeret i udlandet. (jf. s. 7) Denne opdagelse øger naturligvis vor viden om rigshofmesteren, men følger egentlig ikke noget nyt hverken til dennes i andre sammenhænge påviste letfærdige omgang med sandheden eller til hans anbringelse af formuer på måder, der sikrede ham adgangen til dem under vekslende politiske konjunkturer.

Belægget for, at Ulfeldt var formummet katolik, stammer fra to artikler i Kirkehistoriske samlinger af den norske, hollandskfødte katolske præst Johs. J. Duin og af en opfølgende artikel af V. Helk sammesteds.⁴

Duin og Helk analyserer en omfattende brevveksling mellem Ulfeldts italienske sekretær Giuseppe Guglielmi og kardinal Fabio Chigi, der i 1640'erne var pavelig nuntius ved de fredsforhandlinger i Münster, der skulle føre til afslutningen på Trediveårskrigen. Helk fremdrager desuden breve, Chigi sendte til det pavelige statssekretariat i Rom, herunder en længere redegørelse for samtaler, kardinalen havde haft med Guglielmi.

På baggrund af dette brevmateriale omtaler Heiberg »et brev fra Ulfeldt til paven dateret den 16. oktober 1646. Heri skriver rigshofmesteren, at han var ivrig for at fremme den katolske religion i Danmark, men da der var forhold, som ikke kunne forklares i et brev, havde han sendt Guglielmi til Chigi med de nødvendige informationer. På grundlag af Guglielmis oplysninger sendte Chigi en lang indberetning til Vatikanet den 9. november 1646, som må have vakt opsigt i Rom.« (s. 71)

Heibergs brug af denne beretning, hvis kerne er, at Ulfeldt vil stræbe efter at genindføre katolicismen i Danmark og med pavens støtte forsøge at få den danske trone besat med sin egen tronprætendent, svinger mellem dels en afvisning af flere af dens oplysninger, som simpelthen er forkerte, dels en formodning om, at Ulfeldt selv står bag mange af beretningens påstande, der mere eller mindre sandfærdigt sætter ham selv i centrum, og endelig den nok så væsentlige kildekritiske anmærkning, at oplysningerne, såfremt de som hævdet stammede fra Ulfeldt selv, er gået gennem to led, Guglielmi og ikke mindst Chigi, som bestemt næppe kan have været uinteresserede i over for sin arbejdsgiver i Rom at farve sin beretning med lidt katolsk modreformatorisk optimisme.

Som kilde til Ulfeldts religiøse sindelag er beretningen således fordærvet. Det afgørende for Heiberg er da også Ulfeldts brev til paven af 16. oktober. Heibergs noteangivelser anfører Duin og Helk samt et brev fra Ulfeldt til Chigi, men ikke til paven selv.⁵

I sin afhandling om Ulfeldts katolske forbindelser skriver Helk, at blandt de breve, Chigi sendte til Rom, »er også en kopi af det brev fra

⁴ Se Johs. J. Duin: På Vei mot Religionsfrihet under Kristian IV. Kirkehistoriske samlinger. Kbh. 1987. s. 81-119 og V. Helk: Rigshofmester Corfitz Ulfeldts katolske forbindelser. Smstds. s. 121-39. Desuden Johs. J. Duin: Norsk-danske Religionsforhandlinger i Paris under Kristian IV (1647). Historisk Tidsskrift, 11, III. Kbh. 1951. s. 234-55.

⁵ Heiberg henviser i sin note 71, s. 256 til Vatikanarkivets ASV Nunz. Paci vol. 19 f. 70. Det må være f. 709, jf. Helk, note 9, s. 136. Trykfejlen er her kun nævnt, fordi det er væsentligt at sikre sig, at Heibergs og Velks forlæg er det samme.

Corfitz Ulfeldt, Guglielmi havde med til Chigi i oktober 1646. I dette brev, dateret 16. oktober, erklærer Ulfeldt, at der er visse anliggender, som ikke kunne forklares skriftligt. Derfor sendte han Guglielmi, der nød hans fulde tillid og på hans vegne ville forsyne Chigi med de fornødne informationer. Han forsikrede, at han var meget opsat på at fremme den katolske religions sag.⁶

Det brev, som Heiberg kalder Ulfeldts brev til paven, er således, ud fra de oplysninger, der er anmelderen tilgængelige, en *kopi*, som Guglielmi har med til Chigi, og som, uanset det er stilet til denne eller til paven, må siges at være henvendt til den katolske kirkes allerøverste, eftersom Chigi som pavens nuntius repræsenterede denne.

Kildekritisk er kopier i sig selv farlige. Men hvad enten kopien er korrekt eller ikke, godtgør den ikke, at Ulfeldt var skabskatolik. Ser man den i sammenhæng med hele det projekt, Chigis indberetning til Rom ruller op om katolicismens genindførelse i Danmark med Ulfeldt som kommende hersker via en tronprætendent, og om hvilket Heiberg selv udtaler, at det »om noget tør betegnes som et fantasiprojekt« (s. 221), er det vanskeligt at tage påstanden om, at Ulfeldt skulle have været katolik alvorlig. Langt snarere er der tale om Ulfeldts hyppige og ofte overanstrengte machiavellisme, hvor han gerne brugte religionen til sit politiske formål, og skulle man vinde paven for sine politiske planer, måtte han naturligvis smøres. – I øvrigt generede det åbenbart ikke den angiveligt katolske Ulfeldt i 1662 at udtænke en mægtig plan, der skulle gøre den protestantiske kurfyrst Frederik Wilhelm af Brandenburg til dansk konge.⁷

Eliminerer man forestillingen om, at Ulfeldt skulle have været katolik, hænger Heibergs øvrige syn på Ulfeldt egentlig også bedre sammen.

»Intelligens og karisma ud over det almindelige, en personlighed uden normale hæmninger⁸ samt fantasteri var karakteristisk for Corfitz

⁶ Helk, s. 122, hvortil Heiberg også henviser, jf. dennes note 71, s. 256.

⁷ I virkeligheden handlede hele religionsspørgsmålet i midten af 1640'erne om muligheden for af handelsøkonomiske årsager at give udlændinge begrænset religionsfrihed. Ulfeldts svoger, Norges statholder Hannibal Sehested, gav således den reformerte nederlandske købmand Selio Marselis religionsfrihed i Norge, selv om Sehested også af Chigi udnævnes til at være katolik. (s. 73f.) Se også Duin og Helk, passim.

⁸ Heiberg afliver overbevisende myten om, at Ulfeldt skulle have været syfilitiker, en diagnose, mange historikere før i tiden yndede at anvende, når de ikke på anden måde kunne forklare en mærkelig persons mærkelige adfærd. Heiberg taler i stedet om »et reaktionsmønster, som virker manisk eller endog psykopatisk« (s. 223), men hermed erstatter han måske blot tidligere tiders traditionelle diagnose med vor tids fremherskende psykiatriske. Mere overbevisende er det, når han understreger, at »forestillinger og værdinormer var helt andre end nutidens« (smstds.), og at opfattelsen af forholdet mellem sandhed og løgn og beskedenhed og selvfølelse var en anden end i vore dage. I så fald modsiger denne indlevelse udsagnet »uden normale hæmninger«.

Ulfeldt, som måske kan kaldes for et af de få eksempler på kvalificeret vanvid, som Danmarkshistorien kan opvise.« (s. 244) Sådan lyder Heibergs sammenfattende karakteristik af Ulfeldt.

Det kan måske indvendes, at varianter af denne karakteristik alt for rigidt går uændret gennem hele biografien. Det er, som om personen Ulfeldt ikke forandrer sig. Allerede fra sin ungdom havde han »lært at agere og havde kun én ambition: at spille den hovedrolle han gennem sin afstamning og intelligens følte sig berettiget til.« (s. 20)

Heiberg har uden tvivl ret i, at Ulfeldts lange ophold i Frankrig var med til at skabe en distance til alle andre end til sig selv. Allerede som 19-årig brugte han valgsproget »Tout le monde est une farce et se gouverne par opinions«, af Heiberg oversat til »verden er en farce og styres af fordomme«. (s. 18)⁹

Samtidens krukkefranske overklasse-skepticisme prægede givetvis Ulfeldt, og hans overlegenhedsfølelse blev næppe mindre af, at han blev trolovet og senere gift med en kongedatter, udnævnt til Københavns statholder og til sidst til rigshofmester. Dertil kom, at de politiske konjunkturer i 1640'erne med nederlag for Christian 4. gav ham en overvældende indflydelse, som han til fulde formåede at udnytte. Da han begyndte at overudnytte den, og kongen strittede imod, reagerede han med fornærmethed og sygemeldinger, hvilket måske dels var et udtryk for, at modstanden kom bag på ham, og dels samtidig et forsøg på at bevise sin egen hidtil vellykkede uundværlighed. Også den kamp vandt han.

Samtidig udgjorde Brømsebro-freden det virkelige knæk for Danmark. Situationen for landet – og kongen – blev desperat og opfordrede til enten kapitulations- eller eventyrpolitik. Med sin accept af de svenske fredsbetingelser og med sine bestræbelser på at alliere Danmark med Nederlandene demonstrerede Ulfeldt fortsat sine evner som realpolitiker, samtidig med at fx rekatoliseringsprojektet betegner et brud med selvsamme realpolitik. Netop 1640'erne skabte den 'nye' Ulfeldt, der mere og mere kastede sig ud i megalomanisk projektmageri på baggrund af en selvovaluerende forestilling om, hvad han ville være i stand til ud fra sin politisk og også økonomisk fordelagtige position.

Ulfeldt savnede imidlertid trods sin lynkarriere under Christian 4., at hans hustru blev anerkendt som ægtefødt og ligestillet med Christian 4.s

⁹ Da anmelderen i forbindelse med udarbejdelsen af en biografi af Christian 4. spurgte afdøde lektor ved romansk institut ved Københavns Universitet Arne Schnack, hvordan han ville oversætte valgsproget, lød hans svar således: »Tilværelsen er en farce, der styres af øjeblikkets luner.« Hvilken tolkning, man end anvender, rækker den næppe ved det centrale i Ulfeldts holdning.

børn med dronning Anna Cathrine. En sådan anerkendelse kunne bane vejen helt til toppen. Intrigerne omkring Christian 4.s sygdom og død i begyndelsen af 1648 skal ses i det lys.

Heiberg kommer i denne forbindelse ind på det omdiskuterede spørgsmål, hvorvidt Christian 4. kort før sin død søgte forsoning med sin fraskilte hustru Kirsten Munk. (s. 90f.)¹⁰ Heiberg accepterer uden videre, at Christian 4. tilkaldte Kirsten Munk, men han tvivler på, om tilkaldelsen skete på kongens eget initiativ. Enten kan Ulfeldt have tvunget den svækkede konge til det, eller også har Ulfeldt falskeligen gjort det i kongens navn uden dennes vidende.

Spørgsmålet er, om denne tilkaldelse overhovedet har fundet sted. Den ene af Heibergs kilder¹¹ er et brev fra Ulfeldts klient Guglielmi til Chigi, dateret den 29. april 1648, hvor det bl.a. hedder, at selv om kongen »var syk, kom han for fjorten dager siden hit fra Fredriksborg, hvor han etterlot sin Vibeke og ga ordre om, at fru Christina, hans andre lovlige hustru, skulle tilkalles.«¹² Hvad Guglielmi mener med »for fjorten dage siden«, får stå hen, eftersom Christian 4. døde den 28. februar. At Vibeke Kruse blev efterladt på Frederiksborg, findes der intet belæg for.¹³ Som kilde er Guglielmi således også i denne sammenhæng mere end tvivlsom.

Heibergs anden kilde er Birket-Smiths biografi af Leonora Christina. Birket-Smith anfører, at »hvis der virkelig har existeret et Aktstykke af 26de Januar med det *angivne Indhold*,¹⁴ er jeg nærmest tilbøjelig til at tro, at det er antedateret af Ulfeldt...« Birket-Smith begrunder dette med, at kongen endnu i slutningen af januar ikke var så syg, at han ikke vidste, hvad han foretog sig. Findes skrivelsen, mener Birket-Smith, at den, såfremt kongen selv har stået bag den, er fra 26. februar, altså to dage før kongens død, hvor Ulfeldt kunne manipulere med ham.¹⁵

¹⁰ Det forekommer i øvrigt ikke rimeligt, at Heiberg uden videre accepterer Christian 4.s uligevægtige og ubeviste påstande om, at Kirsten Munk forsøgte at forgøre ham, og at hun optrådte som svensk spion. Desuden viderebringer Heiberg ukritisk myten om, at Kirsten Munks moder, Ellen Marsvin, anbragte Christian 4.s sidste elskerinde, Vibeke Kruse, i kongens seng. (s. 25f.)

¹¹ Heibergs kilder er anført i noterne til s. 90-91, s. 257.

¹² Brevet er oversat til norsk gengivet af Duin i Kirkehistoriske samlinger, 1987, s. 113.

¹³ Selv Otto Sperling, Ulfeldts livlæge og trofaste tilhænger, anfører, at Vibeke Kruse opholdt sig på Rosenborg slot ved kongens død. Jf. Dr. med. Otto Sperlings Selvbiografi, v. Birket-Smith, Kbh. 1885/1974, s. 135.

¹⁴ En tilkaldelse af Kirsten Munk.

¹⁵ Brevet med dateringen den 26. januar findes omtalt i ligprædikenen over Kirsten Munk, som dennes sognepræst holdt i 1658. Ligprædikenen findes kun i afskrift i Samlinger af adskillige nyttige og opbyggelige Materier, III, udg. af O. Bang, Kbh. 1743, s. 329. – Det skal i øvrigt bemærkes, at i artiklen om Kirsten Munk i Dansk Biografisk Leksikon,

Heiberg er således til dels enig med Birket-Smiths tolkning, selv om han ikke omtaler antedateringen. Spørgsmålet er imidlertid, om en anden af Birket-Smiths overvejelser er mere sandsynlig. Han finder det nemlig politisk ejendommeligt, at Kirsten Munk og svigersønnerne efter kongens død, hvor de har travlt med at legitimere forholdet mellem Christian 4. og Kirsten Munk, hverken taler »om hin Skrivelse af 26. Januar eller overhovedet om nogen før Kongens Død indtrådt Forsoning mellem de pågjældende.«¹⁶

Når den påståede forsoningskrivelse ikke anvendes i bestræbelserne på at fremme Kirsten Munks, hendes døtres og dermed Christian 4.s svigersønners sag, kan det hænge sammen med, at den ganske enkelt aldrig har eksisteret. Selv om Ulfeldt og Leonora Christina søgte og til en vis grad havde held til at kontrollere situationen ved Christian 4.s dødsleje, var også andre til stede, som var skeptiske over for rigshofmesterens politiske spil. Blandt disse var kansleren Christen Thomesen Sehested, som Heiberg efter alt at dømme med rette tildeler en afgørende rolle i den begyndende kamp for at dæmme op for svigersønnerne, især Ulfeldts, men også Hannibal Sehesteds indflydelse. Ifølge Heiberg er det Thomesen Sehested, der på stændermødet i april 1648, som valgte Frederik 3. til konge, var situationens herre og fik samlet den politiske magt hos rigsrådet. (s. 94)

Godt nok lykkedes det svigersønnerne 'parti' at få ægteskabet mellem Christian 4. og Kirsten Munk anerkendt. Vistnok den 15. april forelagde Ulfeldt, Sehested og Hans Lindenov, en tredje af svigersønnerne, tre afskrifter af to breve og en notits i Christian 4.s skrivekalender, der beviste det omstridte ægteskab og desuden, at Dorothea Elisabeth, 'den kasserede frøken', som var indsat i et katolsk kloster, var Christian 4.s datter. Sehested havde udfærdiget afskrifterne og Ulfeldt og Lindenov beediget deres ægthed.¹⁷ Heiberg anfører ikke, at der er tale om afskrifter og derfor muligvis forfalskninger. At den sidste mulighed ikke kan udelukkes, ses af, at rigsrådet, som i den øjeblikkelige pressede situation lader sig overbevise af dokumenterne, den 12. april 1652 på en forespørgsel fra Frederik 3. erklærer, at »dersom nogen wielse er scheid (huilket oss dog ey er bekiendt), maa dett hiemmelig och icke offentlig were thillgangen«. Hvortil rådet føjer, at når det erklærede sig ander-

1984, godtager Leo Tandrup uden videre brevet og anvender det til en psykologisk forsoningsforklaring, jf. desuden sammes Christian IV i krig og kærlighed, 1988, s. 208.

¹⁶ Jf. Birket-Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, Kbh. 1879, s. 162-69 og note 210.

¹⁷ Jf. Heiberg, s. 92f. og Aktstykker og Oplysninger til Rigsrådets og Stændermødernes Historie i Frederik III's Tid, udg. ved C. Rise Hansen, I, Kbh. 1959, s. 17f. og 31f.

ledes i 1648, var det på baggrund af Christian 4.s »breffue med egen haand schreffuet och underschreffuet«. ¹⁸

Man kan være enig med Heiberg i, at rigsrådet med denne udtalelse led et prestigetab, men såvel svigersønnernes manipulationer i 1648 som rigsrådets 180 graders drejning, efter at Frederik 3. havde taget svigersønnerne ved vingebenet, dokumenterer først og fremmest et gennemgående, men for historikeren besværligt træk, at det politiske liv, Ulfeldt var en aktiv del af, var så indsyttet i løgnagtigheder, at selve kildematerialet må efterprøves særdeles grundigt, før man overhovedet kan bruge det til noget.

Mens Heiberg kan synes for troskyldig over for Christian 4.s anklager mod Kirsten Munk, over for de katolske politikeres udsagn om Ulfeldt, over for eventuelt konstruerede Christian 4.-breve og over for eksistensen af et regulært eller forfalsket forsoningsbrev fra Christian 4. til Kirsten Munk, er han i andre sammenhænge sundt kritisk over for beretningsstoffet. Fx afliver han den ældgamle myte om, at Leonora Christina var Christian 4.s yndlingsdatter med en bemærkning om, at det har man faktisk kun fra hendes egen i alle henseender lidet troværdige franske selvbiografi. Det eneste sikre, der kan sluttes om forholdet mellem de to, tyder på det modsatte, nemlig at kongen var »yderst irriteret over hendes støtte til moderen.« (s. 56) ¹⁹

Efter Ulfeldts fald og flugt fra Danmark i 1651 eskalerer hans projekt-mageri, omend selve eksilet næppe har plaget den velhavende eksri-gshofmester. »...Ulfeldt synes...ikke at have haft den fjerneste interesse for en tilværelse som godsejer,« skriver Heiberg. »Ulfeldts ambition var ikke at være dansk landadelsmand, men at fremstå som europæisk statsmand.« (s. 44)

Denne karakteristik er uden tvivl rammende, og Heiberg påviser da også, hvordan Ulfeldt skaber sig et internationalt kontaktnet og tilmed formår at bevare det nogenlunde intakt, også da det går ham ilde. Overhovedet er det skildringen af Ulfeldts bevægen sig på den europæiske scene, der både overordnet og i detaljen er styrken i Heibergs Ulfeldt-biografi.

Fremstillingen er desuden behageligt usentimental og distancerer sig i det store og hele sig fra den national-romantiske fordømmelse af 'landsförræderen'. I stedet udnytter Heiberg sin indsigt i de særlige

¹⁸ Heiberg, 132f. samt Aktstykker..., II, 1, s.315 og 332f.

¹⁹ Jf. bl.a. Christian 4.s brev til Ulfeldt den 27. november 1645, hvor Leonora skældes ud for at støtte sin mor. Se Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, VIII, udg. v. J. Skovgaard, Kbh. 1947/1970, s. 368f.

normer, der gjaldt for toparistokratiet i 1600-tallet, hvor det ikke var moralsk forargeligt at skifte herre.

Ulfeldts skæbne er en af de mest ejendommelige i danmarkshistorien, og det er Heibergs fortjeneste, at han med sin biografi understreger det og samtidig nedbryder de forsimplede myter om ham som en syfilitisk, udelukkende utilregnelig landssviger, eftertiden har gjort ham til.

Men mon ikke Heiberg, grebet som enhver biograf er af sin person, overspiller Ulfeldts rolle, når han i relation til Ulfeldts optræden som svensk forhandler ved Roskildefreden 1658 skriver: »Det er i høj grad hans værk, at Danmarks østgrænse i dag går midt i Øresund og ikke i Kalmarsund.« (s. 243)

Benito Scocozza

SØREN EIGAARD: Idealer og politik. Historien om grundloven af 1953. Ph.D.-afhandling, Odense Universitetsforlag, Odense 1993, 374 s.

Dette sobre og nyttige arbejde hviler først og fremmest på en grundig rapportering og fortolkning af forfatningskommissionens store arkiv og betænkning samt modsvarende stof i partiarkiver, personlige erindringer m.v. Indsatsen har fæstnet forløbet og sammenhængen i denne syvårige proces, så vi nu med større sikkerhed og præcision kan skelne positionerne og det politiske spil i og bag vor seneste forfatningsændring.

Stik modsat de grundlove, som landet tidligere fik eller søgte at få, var denne jo tæt ved at omkomme af mangel på dramatik, kampiver og dybereliggende modsætninger. Det er da for så vidt undskyldeligt, hvis den solide bog, Eigaard har skrevet om den, til en vis grad kommer til at lide samme skæbne, så den måske mest får betydning som opslagsværk. Den rummer også megen interessant baggrundsinformation om de sekundære reformer såsom ombudsmandsinstitutionen, offentlighed i forvaltningen, tronfølgeordenen, expropriation, arbejdsfrihed og retten til arbejde (selvom det her er overset, at inspirationen ikke var Aksel Larsens tanker, men et henlagt forslag til Norges forfatning).

Men sagens politiske historie er behandlet lovlig snævert og en smule kedeligt. Og det skyldes ikke nogen særlig tørhed i sproget eller fremstillingen – det er godt nok. Bogens svaghed – der ikke anfægter dens stilling som en lødig akademisk afhandling på Ph.D.-niveau – er, at den i for høj grad er blevet stående ved aktørernes, de gamle politikeres